

Motion till riksdagen 2021/22:4090

av **Mats Berglund m.fl. (MP)**

Utgå från studentens perspektiv för att höja kvaliteten i utbildningen vid lärosätena

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utgå från studentens perspektiv för att höja kvaliteten i den högre utbildningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den studiesociala miljön och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka studerandeflytandet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga studenthälsans uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja bidragsdelen i studiestödet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra förslaget i studiestödsutredningen om ett åldersdifferentierat fribelopp och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilda regler för sommararbete inom ramen för fribeloppet bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge samma möjlighet till sjukskrivning och rehabilitering som anställda och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studier med studiemedel ska vara grundande för a-kassan och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga rehabiliteringsansvaret för studenter som blir sjukskrivna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa studieavgifterna för utländska studenter och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av hur det pedagogiska arbetet kan stärkas vid lärosätena och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att stärka anställningstryggheten för den forskande och undervisande personalen vid lärosätena och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mer lärarledd tid för studenter i högskolan och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett starkare innovationsstöd och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är ett land med en hög utbildningsnivå. Vi ligger bland de internationellt ledande länderna och vi gör det för att vi under mycket lång tid satsat brett på både bildning och utbildning. Vi har en lång och stark tradition av satsningar på skolan, folkbildningen, den högre utbildningen och forskningen, men också på fortbildning. Vi kan dock inte nöja oss med historiska satsningar utan måste fortsätta att satsa framåt för att behålla vår ledande position.

God utbildning är det fjärde av FN:s globala hållbarhetsmål. Det målet behöver mötas både i vårt internationella arbete och här hemma i Sverige. Vi behöver sträva efter högre kvalitet i undervisningen för alla och genom hela utbildningskedjan. Den här motionen handlar om hur vi kan höja kvaliteten i den högre utbildningen, vid våra universitet och högskolor, genom att sätta studenten i centrum för att skapa de bästa förutsättningarna för varje student att prestera sitt allra bästa.

Studentperspektivet

Att utgå från studentperspektivet innebär ett nytt sätt att se på hur vi kan höja kvaliteten i utbildningen. Det handlar om att se studentens förutsättningar och livs- och studiesituation ur ett helhetsperspektiv för att motverka förhållanden som stjälar fokus från studierna.

Det finns en stor outnyttjad potential här. Om vi möjliggör för studenterna att fokusera mer på studierna och mindre på annat så utnyttjar vi våra gemensamma resurser på ett mycket mer effektivt sätt, och kvaliteten i utbildningen höjs.

Den studiesociala miljön

Ett helhetsfokus kan gärna börja i den studiesociala miljön. Viktiga aktörer är studentkårerna och studenthälsan.

Kårerna behöver hamna mer i fokus både vad gäller nivån på det statliga stödet och i hur lärosätena använder sig av studentinflytandet i utbildningen och i kursuppläggen. Studenterna ska ha ett reellt inflytande över utformningen av studiemiljön, hur lokaler, byggnader och omgivningar på campus utformas för att passa ett aktivt lärande och

studentliv. Att studenter tillåts ta en aktiv roll också utanför den enskilda utbildningen handlar om effektivare användning av våra resurser. Men också om att öka motivationen för studierna och om att värna den akademiska friheten – som ju självklart också omfattar studenterna.

Alla universitet och högskolor ska anordna studenthälsovård som ska fungera som ett komplement till den övriga hälso- och sjukvården. Studenthälsan har en viktig förebyggande uppgift och är ofta den första kontakten som studenter söker sig till om de mår fysiskt eller psykiskt dåligt. Högskoleverket påpekade redan 2007 att studenthälsans uppdrag är vagt definierat. Det innebär att studenthälsan fungerar väldigt olika på olika lärosäten. Likvärdigheten sviktar, vilket i sin tur innebär att studenter vid olika universitet och högskolor inte erbjuds samma stöd och hjälp.

Studenthälsans roll behöver förtydligas och ges bättre förutsättningar att uppfylla sitt uppdrag. Mot bakgrund av att den psykiska hälsan bland studenter är svagare än bland motsvarande yrkesarbetande åldersgrupper, samt att covid-19-pandemin drabbat studenterna hårt, bör ett särskilt fokus på att uppmärksamma och motverka psykisk ohälsa ges såväl till lärosätena som till studenthälsovården (källa: Folkhälsomyndigheten rapport 6/9–2018, SFS rapport, december 2020).

Ekonomisk trygghet

En påtaglig distraktion för alltför många studenter är den ekonomiska stress som tar stort utrymme i studenters vardag. Att stärka studenternas ekonomi är därför en central del i att ge bättre förutsättningar för att lyckas med studierna, öka studietakten och höja kvaliteten i utbildningen. Kurslitteratur, resor, boende och mat utgör stora delar av studentbudgeten. Alla delar kan kostnadsreduceras genom politiska initiativ.

Genom att litteratur i högre utsträckning tillhandahålls digitalt via universitetsbiblioteken, bättre kollektivtrafik och mer utbyggd cykelinfrastruktur, lägre hyror och större tillgång på studentbostäder, och en översyn av tillgången och utbudet av restauranger med mera på campusområdena kan kostnaderna minska avsevärt. Men vi bör också fortsätta höja bidragsdelen i studiestödet. Senaste höjningen av studiemedlet gjordes 2018 av den rödgröna regeringen och nivån bör återigen ses över.

Höga kostnader tvingar alldeles för ofta studenter att arbeta vid sidan om studierna för att klara ekonomin. Utifrån forskning, presenterad i studiemedelsutredningen (SOU 2018:73), vet vi att relativt lite arbete vid sidan om studierna ofta är bra; det höjer studieresultatet och ger bättre ekonomi men också viktig arbetslivserfarenhet. Men för mycket arbete vid sidan om studierna sänker studieresultatet; studietakten sjunker och kvaliteten i utbildningen pressas ner. Studenter bör ha goda möjligheter att arbeta under sommarmånaderna utan att slå i taket för fribeloppet.

Vi bör därför genomföra förslaget i studiestödsutredningen om ett åldersdifferentierat fribelopp för hur mycket man kan tjäna innan rätten till studiestöd sjunker. Förslaget innebär en tredelad åldersindelning där yngre studenter har lägre fribelopp än äldre studenter. Därutöver bör särskilda villkor för sommararbete inom ramen för fribeloppet utredas.

Ekonomisk trygghet innefattar också försäkringssystemen. Sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna behöver anpassas bättre till studenternas situation. Studier med studiemedel bör vara grundande för a-kassa så att utexaminerade studenter får del av

ersättningen vid arbetslöshet efter examen. Saco studentråd har föreslagit att införa ett examensvillkor som ger rätt till a-kassa upp till hundra dagar efter examen. Förslaget bör beaktas i det här sammanhanget.

Vi har ovan skrivit om lärosätenas roll i att motverka ohälsa. Men studenter som ändå blir utbrända eller av andra skäl behöver bli sjukskrivna på grund av psykisk eller fysisk ohälsa måste ges bättre chans att återgå till hälsa, livskvalitet och studier. Studenternas försäkringssystem bör i så hög utsträckning som möjligt vara desamma som för yrkesarbetande.

Vi vill se en generell möjlighet att vara sjukskriven på deltid. Det är möjligt för studenter att sjukskriva sig på heltid och sedan 2018 även på halvtid vid kroniska sjukdomstillstånd. Det är bra men hjälper inte den som håller på att tillfriskna och behöver rehabiliteras tillbaka till studier. Regeringen bör därför gå vidare med förslagen i utredningen Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9). Det handlar om en tryggare sjukskrivningsprocess för studenter där exempelvis en mer flexibel deltidssjukskrivning också tas upp. Därutöver bör lärosätenas rehabiliteringsansvar för studenter stärkas och förtydligas.

Studieavgifter för utländska studenter som kommer från ett land utanför EU/EES infördes 2011. Effekten av reformen blev färre internationella studenter, med följdverkningar att det internationella utbytet minskar, att vissa utbildningar tvingats lägga ner samt att kvaliteten i utbildningarna har sjunkit. Avgifterna har också medfört en ekonomiskt svår situation för de internationella studenter som inte fått kompensation genom exempelvis stipendier. Sverige bör därför avskaffa studieavgifterna för utländska studenter.

Ökad kvalitet i undervisningen

Kvalitet i utbildningen kräver kvalitet i undervisningssituationen. Lärarnas pedagogiska skicklighet kan höjas genom kontinuerlig fortbildning och utveckling av universitetspedagogiken. Inte minst den digitala pedagogiken har hamnat i fokus under covid-19-pandemin. Distansundervisning men också andra digitala verktyg kräver kunskap och skicklighet i användningen. En modern universitetslärarkår behöver nya kunskaper, verktyg och pedagogisk utbildning och fortbildning för att kunna erbjuda förutsättningar för varje student att prestera sitt allra bästa. Regeringen bör därför se över hur det pedagogiska arbetet kan stärkas vid våra lärosäten.

En del i det arbetet bör vara att stärka anställningstryggheten för den forskande och undervisande personalen vid våra lärosäten så att de får tid att utvecklas i sin pedagogiska uppgift. Andelen tidsbegränsade anställningar är dubbelt så hög bland universitetslärare och forskare som inom den övriga arbetsmarknaden. Situationen är delvis orsakad av regelverk inom akademien som möjliggör en rad undantag från LAS, men också av att lärosätena inte har prioriterat anställningstrygghet. Förutom att öka oron och stressen bland universitetsanställda skapar de bristfälliga anställningsförhållandena även brister i lärandemiljön, vilket riskerar att gå ut över kvaliteten i studenternas utbildning. Situationen varierar kraftigt mellan olika ämnesområden och mellan lärosätena vilket skapar en bristande likvärdighet mellan olika utbildningar.

Studenterna behöver vidare få större tillgång till sina lärare. Undersökningar visar att svenska universitets- och högskolestudenter i genomsnitt har minst lärarledd

undervisningstid i Europa (Eurostudent 2018). I synnerhet är det inom humaniora och samhällsvetenskap som vi hittar de ämnen som idag har alltför lite lärartid. Sociologi, litteraturvetenskap och historia ligger allra lägst med bara sex till sju timmar lärarledd tid i veckan vilket enligt Universitetskanslersämbetet (UKÄ) är alltför lite. Men även juridik och teologi tillhör samma kategori i statistiken. Variationer finns också mellan lärosätena vilket återigen gör att utbildningen tappar i likvärdighet över landet (UKÄ rapport 2018:15).

En översyn behöver göras i syfte att öka anställningstryggheten, andelen lärarledd tid samt likvärdigheten inom den akademiska utbildningen. Flera intressanta förslag finns i Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6). Dagens prestationsbaserade system som bygger på ett differentierat ersättningssystem till olika utbildningsområden (så kallade prislappar) bör enligt utredningen bytas ut mot ett mer ändamålsenligt fördelningssystem där mer resurser riktas till de utbildningar som idag erbjuder minst lärarledd undervisning. Vidare bör lärosätenas basanslag fördelas jämnare mellan lärosätena och medlen riktas så att de används till trygga anställningar. På så sätt skapas långsiktighet genom trygga lär- och forskningsmiljöer för landets studenter, universitetslärare och forskare.

I utredningen Innovation som drivkraft (SOU 2020:59) poängteras att innovationsstödet vid lärosätena i mycket liten utsträckning når studenterna, vilket riskerar att minska kvaliteten i utbildningarna. Utredningen konstaterar att studenterna bör ha samma tillgång till innovationsstöd som forskare. Dessutom är innovationsstödet mycket ojämnt fördelat såväl mellan lärosätena som mellan olika ämnesområden. Förslagen i utredningen kring en mer ändamålsenlig och rättvis fördelning av innovationsstödet bör genomföras.

Övriga åtgärder för stärkt kvalitet i utbildningen vid lärosätena

Förslagen ovan syftar alla till att stärka studenternas fokus på sina studier. Genom att skapa de bästa förutsättningarna för varje student att prestera sitt allra bästa används resurserna på ett mer effektivt sätt och kvaliteten i utbildningen höjs.

Några andra delar som kan lyftas för en starkare utbildning och starkare lärandemiljöer vid lärosätena är att i hög grad värna forskningens och utbildningens frihet, fortsatt breddad rekrytering och utbyggnad av antalet platser i högskolan över hela landet, fortsatt stark koppling mellan forskning och utbildning, ökat tempo i jämställdhetsarbetet samt fortsatt utveckling mot fler utbildningar kopplade till arbetslivet och det livslånga lärandet. Spets och bredd hör ihop. Utan bredden finns inget underlag för spets, tillväxt och återväxt. Och tvärtom, spetsen – i både forskningen och utbildningen – behövs för att skapa en bredd med hög kvalitet.

Mats Berglund (MP)

Emma Hult (MP)

Axel Hallberg (MP)

Anna Sibinska (MP)